

Etnografická expozice v Museo Nacional de Antropología v Mexiku

Národní antropologické muzeum v Ciudad de México je proslulé po celém světě unikátní expozicí věnovanou předkolumbovským kulturám Mexika.¹ Méně je už známé, že součástí expozice jsou také *Salas de etnografía* (Etnografické sály), které nabízejí zajímavý pohled do života současných původních obyvatel Mexika, jichž ve více než stomilionovém státě doposud žijí tři miliony.² V místokrálovství Nové Španělsko, jak byla nazývána oblast částečně přesahující hranice dnešního Mexika, bylo obyvatelstvo rozděleno do tzv. kast: *Španěl, kreol, mestic, indián, mulat a černoch*.³ Od roku 1810 bylo jakékoliv dělení mexické společnosti na tomto základě zakázáno zákony nové mexické republiky. Před příchodem Španělů do Mexika zde existovalo okolo 200 jazyků, z nichž některé měly 5–12 dialektů.⁴

„Prehistorii“ mexické antropologie lze klást již do poloviny 16. století díky frančíškánskému mnichovi Bernardinovi de Sahagún⁵, který od svých nativních informátorů shromáždil obrovské množství informací o jejich životě před conquistou i po ní.⁶ Počátky antropologie jako vědy můžeme klást až do 19. století, kdy nová mexická administrativa musela řešit problém „dorozumívání“ s podstatnou částí svých „občanů“, kteří nebyli schopni hovořit státním jazykem (španělštinou) a jejichž způsob života byl značně odlišný od „většinové“ společnosti. Pokud se týká lingvistického hlediska, je až překvapující počet mexických obyvatel, kteří dodnes hovoří původ-

---

1 KAŠPAR, O. Mexické Národní antropologické muzeum, *Lidé a země* 1988, s. 233–235; ibid. Počátky organizovaného studia etnografie a antropologie v Mexiku, *Český lid* 2005, s. 243–258.

2 GARCÍA SÁNCHEZ, L. *Museo Nacional de Antropología*, México 2003, p. 67.

3 ROMERO DE TEJADA, P. (ed.) *Frutas y Castas ilustradas*, Madrid 2004.

4 Ibid. p. 62; SCHEFFLER, L. *Grupos indígenas de México*, México 1986.

5 Ve Španělsku byl první významný mezinárodní kongres věnovaný této nepřehlédnutelné osobnosti zorganizován již v roce 1990 (viz KAŠPAR, O. Bernardino de Sahagún: Primer Investigador de la cultura Azteca: Congreso Internacional en Sahagún-León, octubre de 1990, *Ibero-Americana Pragensia* 1991, p. 218–220.

6 LEÓN-PORTILLA, M. (ed.) *Conquista pohledem poražených: Vyprávění indiánů o dobytí Mexika*, Červený Kostelec 2013.

ními jazyky, z nichž hlavními jsou *chinanteco*, *huasteco*, *mazahua*, *mazateco*, *mixe a zoque*, *mixteco*, *náhuatl*, *otomí*, *tarahumara*, *tarasco*, *totonaco*, *tzeltal* a *tzotzil*, *yaquí* a *mayo*, *yucateco* a *zapoteco*.

Druhým momentem, který sehrál důležitou roli ve formování mexické antropologie jako vědy, byl vliv antropologie severoamerické (např. někteří mexičtí antropologové úzce spolupracovali s Franzem Boasem a dalšími).⁷ To, co dnešní nativní obyvatelé Mexika nazývají *tradición y costumbres* (tradice a zvyky), představuje svéráznou směsici prvků původní předkolumbovské kultury a vlivů evropských. Velmi důležitou roli, zejména v duchovní oblasti, ale nejen v ní, sehráli katoličtí misionáři především z řádů františkánského, augustiniánského a jezuitského. Je třeba připomenout, že v případech posledně jmenovaných to byli i kněží a laičtí bratři z České provincie TJ, jichž od druhé poloviny 17. století až do vypovězení řádu (1767) působilo na území Nového Španělska více než tři desítky.⁸ Zmiňovaný synkretismus se projevil (projevuje) jak v oblasti kultury hmotné, tak i duchovní a to v až neuvěřitelné variabilitě. Jeden příklad za mnohé — někteří huicholští šamani se dnes před započítáním tradičního obřadu obracejí i k vybraným křesťanským světcům. Stejně tak mnohým nativním katolíkům zcela běžně splývá mexická „národní svěřice“ Panna Marie Guadalupská s předkolumbovskou bohyní *Tonantzin*.

Tolik k úvodu do problematiky. Samotná etnografická expozice je rozdělena do deseti částí, které více či méně „pokrývají“ aspekty života desítky etnogeografických oblastí současných nativních obyvatel Mexika, ať již z hlediska hmotné kultury (obydlí, oděv, nádobí, nářadí apod.), tak i z pohledu duchovního (rituální předměty, folklór, obřady apod.). Vzhledem k tomu, že není možné se zde podrobně zabývat detaily jednotlivých oblastí (to činí důkladně zpracované katalogy), zaměříme se pouze na to, co je pro ten či onen kulturní okruh nejtypičtější.

První z nich *Gran Nayar: Přežívání tradice* soustřeďuje svoji pozornost na oblast mexických států Nayarit, Jalisco, Zacatecas a Durango obývané dodnes etniky Corů, Huicholů, ale také Nahuů a Tepehuanů. Především Huicholové si zachovali část své původní duchovní kultury, zejména specifickou „kosmovizi“ a více či méně synkretické šamanské obřady. S tím souvisí velký výskyt rituálních předmětů, tradiční symboly na oděvu a rituální obrazce zvané *nierika*, kdy dřevěnou desku pokrývá celá řada magických symbolů z barevného vosku. Druhý výstavní blok je věnován Purepečům (Taraskům), u kterých je velmi patrný synkretismus předkřesťanského a křesťanského zejména v náboženských obřadech a oslavě *Día de los muertos* (Dne mrtvých). Typickou součástí purepečských obřadů jsou tance. Masky tanečníků představují jedinečný fenomén ve variabilitě tohoto „mexického“ rituálního umění.

Sál s názvem *Otopames, dominadores del desierto* (Otopamové, vládci pouště) je „zasvěcen“ Otomíům, Matlaticům, Pamům, Chichimekům ad., obývajícím rozlehlou oblast centrálního Altiplana. Otomíové, Matlaticové a Mazahuové žijící v tzv. *Valle*

7 KAŠPAR, O. Počátky organizovaného studia etnografie a antropologie v Mexiku, *Český lid* 2005, s. 243–258.

8 Ibid. *Nový svět v české a evropské literatuře 16.–19. století, 1678–1766*, Praha 1983; *ibid. Los jesuitas checos en la Nueva España*, México 1999; *ibid. Zámorské objevy XV–XVII století a jejich ohlas v českých zemích*, Praha 1992.

de Mezquital kombinují tradiční zemědělství se sběračstvím. Zachovali si podstatnou část (byť s určitými modifikacemi) své předkolumbovské kultury. Pame-Chichimekové představují marginální skupinu s velmi nízkou úrovní zemědělství a se silně zakonzervovanými předkolumbovskými obřady. V horách Sierry Puebla dodnes žijí původní etnika Nahuů, Totonaků, Otomíů a Tepehuanů, kteří se vyznačují podobnou kulturou, poznamenanou od 16. století evropskými a africkými vlivy. Lze konstatovat, že v případě jejich současné kultury jde spíše o asimilaci, než synkretismus.

V části věnované oblasti Oaxaky najdeme velmi rozmanitou skladbu etnografických objektů, což je způsobeno různorodostí místních etnik. Nejtradičnějším projevem jejich kultury jsou velmi zajímavé různé typy oděvů prokazujících v již mnohokrát skloňovaném synkretismu daleko větší podíl původních nativních prvků, než evropských. Stejnou charakteristiku je možno použít i pro objekty jejich současného „lidového umění“.

Další z oddílů s názvem *Costa del Golfo: Huasteca y totonacapan* (Pobřeží zálivu) zaujímá části států San Luis Potosí, Veracruz, Hidalgo a Tamaulipas. Kromě Huasteků a Totonaků, kteří zde byli usazeni již v předkolumbovském období, pronikali na toto území ještě před příchodem Španělů také Aztékové. Nahuaská dobovatelská tažení narážela na tuhý odpor Huasteků, kteří se opevňovali v nepřístupných horách. Odraz této skutečnosti najdeme i v aztécké poezii.⁹ Typickým fenoménem této oblasti je *oaxacká keramika*. Při jednom ze svých výzkumů v této oblasti jsem měl možnost studovat přímo na místě její výrobu, tradičním předkolumbovským způsobem (bez hrnčířského kruhu) a její výzdobu. Ovšem vzhledem k věku „stařenek-keramiček“ (mladí se tímto typem výroby již nezabývají), který se pohyboval mezi 70–80 lety, se obávám, že tento důležitý fenomén přeživiší mnohá staletí již zanikl. V huastéckém městečku Chililico jsem se v rámci téhož výzkumu dostal na indiánský *tiangis* (tržiště), kde nebylo zapotřebí peněz a zboží se směňovalo. V oblasti jsou potomky velkých předkolumbovských civilizací Lacandonci, o nichž známý slovenský mayolog Milan Kováč kdysi napsal, že jsou „poslední praví Mayovia“.¹⁰ Jako děsivý příklad nikoliv už pouhého synkretismu, ale globalizace mohu uvést příhodu, jež mě „potkala“ v yucatánské *selvě* roku 2000, kdy indiánka maya-yucateco v tradičním oděvu drtila kukuřici na tzv. *metate*, jehož tvar se nezměnil od předkolumbovských dob a seděla při tom na bílé plastové židli s červeným nápisem coca-cola. Synkretismus nahuaský (aztécký) je vedle mayského nejevidentnějším a je studován souvisle od počátku 20. století.

Poslední prezentovanou oblastí je *Norroeste: Sierras, desiertos y valles* (Severozápad: Hory, pouště, údolí) zahrnující státy Baja California, Sonora, sever Sinaloi a západ Chihuahui s nomádsko-sběračskými etniky Cucapá, Cochimí, Tarahumara ad. Je zapotřebí zdůraznit, že zejména dolnokaliifornská nativní etnika vymřela již v 18. století a to, co o nich víme jsou informace pocházející z archeologických nálezů a zpráv jezuitských misionářů, mezi nimiž výrazné místo zaujímá obrázkový rukopis *Codex pictoricus Mexicanus* chomutovského rodáka Ignáce Tirsche dodnes dochovaný

9 VRHEL, F. — KAŠPAR, O. *Texty nativní Iberoameriky I: Předkolumbovské literatury*, Praha 1978.

10 KOVÁČ, M. — PODOLÍNSKA, T. *Lacandonci: Poslední praví Mayovia*, Bratislava 2001.

ve fondu Národní knihovny České republiky v Praze. Zajímavé prameny zanechali o Tarahumarech jezuité z České provincie Matyáš Steffel (gramatika a slovník jejich jazyka) a Josef Neumann (Kronika tarahumarských povstání).¹¹

Máme-li uzavřít tento stručný přehled charakterizující v základních obrysech etnografickou část stálé expozice mexického Národního antropologického muzea, pak můžeme konstatovat, že odráží nejen sžívání dvou odlišných kultur, ale také snahu o uchování jejich osobitostí.¹²

Oldřich Kašpar

---

11 BINKOVÁ, S. — KAŠPAR, O. K významu některých bohemikálních pramenů pro studium dějin a kultury Latinské Ameriky: Rukopis Ignáce Tirsche, *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 1986, s. 37–58, KAŠPAR, O. *Jezuité z České provincie v Mexiku*, Olomouc 1999; *Ibid.* Díla jezuitských autorů z České provincie ve španělských, mexických a filipínských historických knižních fondech: 17. a 18. století, MIKULEC, J. — Polívka, M. (ed.) *Per saecula ad tempora nostra: Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Praha 2007, s. 482–488.

12 SÁENZ GONZÁLEZ, O. (ed.) *Arte popular: Cinco siglos*, México 1997.